

термина предложно-существительно сочетанием, а также калькирование, метод описания и метод замены украинским словом-соответствием.

Ключевые слова: поликомпонентный термин, агентивный формант, сложные, сложнопроизводные слова.

Honta I. A. Aviation Polycomponental Terms with Agentive Suffixes -er, -or, -ant, -ist

The article deals with the problem of functioning compounds, derivational compounds and word combinations with suffixes -er, or, -ant, -ist as professional terms in the English and Ukrainian aviation sphere. The choice of the material for investigation can be explained by a wide usage of the above-mentioned suffixes and difficulties in translating the words and word combinations due to their complex structure. The number of the nominative units of 494 and their Ukrainian translations have been selected from professional dictionaries. The extralinguistic reason for the creation of compound terms and terms-word combinations in the aviation sphere is mentioned. The ways of translating polycomponental terms with agentive suffixes -er, -or, -ant, -ist into the Ukrainian language are analysed and provided with calculations including percentage. The ways of translation turn out to be the following: compression, decompression, so-called morphological transformations, i.e. the change of noun into adjective, loan translation, descriptive translation and the method of substitution with Ukrainian corresponding equivalent.

Key words: polycomponental term, agentive suffix, compounds, derivational compounds.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Лавриненко О. О.

УДК 811.111'373:82-1'19"(73)

Гулдова І. С.

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФОРИЗМІВ
АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

Сучасна лінгвістична наука вирізняється значним інтересом до вивчення афористичного фонду різних мов. Метою даної статті є висвітлення структурно-семантичних особливостей афоризмів американських поетичних текстів ХХ століття як невичерпного джерела збагачення афористичного фонду американської лінгвокультурної спільноти. Загальне тлумачення терміну «афоризм» у сучасних лінгвістичних студіях передбачає визначення його як короткого,

глибокого за змістом та завершеного в смисловому відношенні судження, що належить певному авторові та втілено в образній формі, що легко запам'ятовується [1, с. 3]. Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчив, що афоризми американських поетичних текстів ХХ століття є комплексними лінгвокогнітивними утвореннями, структурно організованими у формі одного-двох речень, які відносяться до категорії універсальних висловлень та відрізняються наявністю конкретного автора, образністю, містять узагальнені, глибокі, іноді парадоксальні судження.

У сучасній афористиці розрізняють два види афоризмів: ті, які з самого початку створювалися як літературний жанр – *відокремлені, самостійні* афоризми, і такі, що були включені або виникли у контексті наукового, художнього або філософського дискурсів – *ввідні* або *контекстні* афоризми [2, с. 330]. Зміна афоризмом статусу з оказіонального на узуальний та перехід його в широкий вжиток відбувається за безпосередньої участі читача, роль якого полягає у виокремленні того чи іншого вислову та виведенню його за рамки контексту.

Важливу роль у набутті афоризмом статусу самостійного відіграють його диференційні ознаки. На основі здобутків сучасної афористики [3; 4; 5] ми виокремлюємо такі дистинктивні риси афоризмів: наявність авторства, стислість та лаконізм, смислово завершеність, узагальненість та загальнозначущість, експресивність судження та дидактичність. Ці ж самі риси в той же час виступають і як чинники афористичності та механізми формування афоризмів, які сприяють розпізнанню афоризму, відокремленню його від контексту та функціонуванню як самостійного.

Стислість та лаконізм відносяться до визначних характеристик афоризмів. Обмежений обсяг афоризму мотивований його внутрішньою сутністю, яка вимагає від нього компактності [2, с. 329]. Стислість викладу означає вираження змісту за допомогою максимальної економії мовних засобів [5, с. 104]. Вона тісно пов'язана із змістовністю афоризмів, тобто із мірою змісту (значення), яка прямо співвідноситься із способом вираження думки [6, с. 308].

Стислість як стильова ознака афоризмів має в своєму підґрунті два взаємопов'язаних та взаємодіючих конституенти – лаконічність викладу та інформаційну ємність словникового складу. Це призводить до виникнення такої риси афоризму як інформативна щільність, що виявляється у взаємодії стислості як властивості, яка характеризує афоризм у кількісному аспекті з точки зору його протяжності та інформативної ємності словникового складу, що виражається у потенціалі лексичного складу афоризму передавати кілька видів інформації [5, с. 104]. Наприклад, латинський афористичний вислів з однойменної поезії Р.Фроста «*Carpe diem*» (Frost Ant/RF, 278) складається усього з двох лексичних одиниць, що не заважає йому передавати кілька значень. Так,

буквальний переклад цього вислову звучить як «лови день». Значення, цього вислову пов'язане із конкретною ситуацією, окресленою контекстом, визначається як «усвідомлюй той момент, в якому ти живеш». Крім цього, вислів містить ще й як директивну настанову людині не чекати майбутнього, а жити сьогоденням.

Під загальнозначущістю афоризму розуміють певну цінність інформації, що в ньому міститься, для широкого кола людей. Імплицитну, внутрішню основу загальнозначущості складає актуальність предмету афоризму, його позачасовий характер [5, с. 33]. Під позачасовим характером розуміємо такий, що має постійну актуальність від покоління до покоління, від епохи до епохи, як, наприклад, філософські питання життя та смерті, етичні категорії, проблеми характеру людини. Поряд з афоризмами, предметом яких є вищеназвані поняття, існують і такі афоризми, які відображають авторське особисте відношення до завжди актуальних фрагментів позамовної дійсності, суб'єктивні думки та почуття, які були індуковані подіями, що колись спостерігав або пережив автор [7, с. 14]. Загальнозначущість таких афоризмів залежить від об'єктивної значущості того аспекту буття, який висвітлюється в афоризмі. Наприклад, афористичний вислів з поезії Р.Фроста «The Lesson for Today» «*The ground of all faith is human woe*» (Frost Ant/RF, 300) висвітлює такий загальнозначущий аспект буття людини як віра. У той же час цей вислів містить і авторське бачення цього феномену, згідно якому джерелом віри людини є страждання, й лише страждання може зробити людину віруючою.

Експресивність афоризмів, яка властива їх великій кількості, передбачає посилену виразність та яскравість мовної форми афористичних висловлювань [8, с. 188]. До поняття експресивності як змістовної ознаки афоризму також входить сила враження від обраного способу вираження думки [6, с. 298]. Однією зі складових експресивності виступає оригінальність афоризмів, яка трактується як виражена незвичайність афоризму в семантичному або мовному планах, що суперечить позамовному досвіду або мовному стереотипу читача [5, с. 43], а також установка на новизну судження, яке міститься в афоризмі. Це призводить до виразності форм афористичних висловів, яка може бути пов'язана з ефектом неочікуваності та різкою конфронтацією з наявними в даному суспільстві нормами, які стосуються як правил мовленнєвого вжитку, так і певних норм буття людини. Основою цього може бути своєрідність авторського тлумачення тих чи інших явищ або неочікуване використання одиниць мови. Так, наприклад, наочною ілюстрацією експресивності є афористичний вислів, в основі якого лежить авторське оригінальне бачення способу стати щасливим і який містить доволі неочікуваний, деякою мірою іронічний авторський висновок, що суперечить загальноприйнятим нормам буття: «*There is only one way to achieve happiness on this terrestrial ball, and that is to have either a clear*

conscience or none at all» (Nash AP2, 404) – Є лише один спосіб досягти щастя на землі: або мати чисте сумління, або не мати його взагалі.

Оригінальність та виразність багатьох афоризмів пов'язана із парадоксальним способом осмислення явищ навколишньої дійсності. Афористична підсистема мови є однією з найпоширеніших сфер мовного парадоксу, джерелом якого є поєднання мови з її концептуальними (когнітивними, психічними і т.ін.) засадами [9, с. 61]. Афоризм, в основі якого лежить парадокс, представляє собою судження, яке суперечить загально визнаним у людському суспільстві поняттям або здоровому глузду. Зовнішній принцип афористичного парадоксу, його логічну форму складає тлумачення предмету всупереч уявленням, які про нього склались. Головним чинником виявлення парадоксу в афоризмі є смисловий аспект [5, с. 36]. Протиріччя, які той чи інший афоризм містить, можуть бути вирішені у випадку визнання істинності думки, вираженої в афоризмі. Розглянемо наступний приклад: *«The moment foreseen may be unexpected when it arrives» (Eliot CP/Э, 310)*, в якому відбувається зіткнення двох протилежних характеристик одного об'єкту. Так, мить, яку передбачено, за певних умов може виявитися неочікуваною. У такий спосіб зближуються взаємовиключні ознаки «передбачуваність» та «неочікуваність».

Експресивність мовної форми афоризмів, крім цього, може бути зумовлена й образністю або емоційністю передачі тієї чи іншої ідеї. У такий спосіб створюється змістовно-образна експресія [6, с. 304]. У цьому контексті експресивність постає як посилення сприйняття за рахунок емоційної реакції, викликаної образністю [10, с. 112]. З іншого боку, образність виступає як художня властивість певних лінгвостилістичних засобів (передусім тропів та порівнянь), їх чуттєво-логічний зміст та їх здатність створювати реальну картину опису, досягаючи максимальної наочності зображення [5, с. 85]. Потужним джерелом експресивності та виразності афоризмів виступає тропеїзм. Зокрема основним засобом реалізації образності в афоризмах є метафора. Наведений нижче афористичний вислів є ілюстрацією того, як метафора в афоризмі слугує реалізації образності: *«Life is the one-way trip, the one-way flight» (Lowell НВ, 108)*. Концептуальна метафора, яка лежить у підґрунті цього афоризму, ілюструє осмислення нашого життя в термінах подорожі й може бути реконструйована як ЖИТТЯ Є ШЛЯХ.

Дидактична спрямованість афоризмів виявляється на рівні їх найбільш загальної мети – змусити читача замислитися над явищами навколишньої дійсності та стимулювати його до розумових операцій, активного, критичного підходу до позамовних реалій в процесі пізнання [11, с. 13]. Така загальна цільова спрямованість може реалізовуватись в двох напрямках – у підкреслено повчальних, експліцитно прагматичних афоризмах та в переважно інформативних афористичних висловах з імпліцитною директивною настановою. Метою повчальних афоризмів є спонукування читача до певної дії або моделі поведінки. Наприклад,

афористичний вислів «*If the world is unjust to you, you must take care not to be unjust to the world*» (Howard NA, 1354) містить поведінкову настанову стосовно того, як людині слід поводитися з іншими.

Навіть у випадку, якщо афоризм не виражає настанови експліцитно, він містить підказку для читача стосовно того, як слід діяти у тій чи іншій ситуації, як слід сприймати певне явище і т.ін. Афоризм є провокаційним за своєю суттю, хоча повчальний потенціал афористичних висловів є дещо суб'єктивно зумовленим, адже залежить від здатності читача розгледіти в звичайному, на перший погляд інформативному афоризмі, ті чи інші настановні мотиви. Вислів «*Life is too long for a woman made foolish by passion*» (Rexroth AP2, 531) за формальними ознаками не є прямою вказівкою читачеві, проте він містить своєрідну підказку для жінок: навіть у пристрасті необхідно намагатись зберегти здоровий глузд. У такий спосіб афоризм провокує читача на певну дію у відповідь – чи то на зміну своєї поведінки, чи то на відповідні думки та емоції.

Отже, афоризм є багатоаспектним лінгвокогнітивним утворенням, структурно організованим у формі одного-двох речень, яке відноситься до категорії універсальних висловлень. Усі афоризми діляться на дві групи – самостійні та контекстні. Останні завжди мають потенціал переходу до категорії самостійних. Серед дистинктивних рис афоризмів виділяємо наявність авторства, стислість та лаконізм, смислову завершеність, узагальненість та загальнозначущість, а також експресивність судження та дидактичність. Ці самі риси виступають і як чинники афористичності та механізми формування афоризмів, які сприяють розпізнанню афоризму, відокремленню його від контексту та функціонуванню як самостійного. Перспективу подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у вивченні афоризмів в аспекті гендерних студій.

Список використаної літератури

- 1. Федоренко Н. Т.** Афористика / Н. Т. Федоренко, Л. И. Сокольская. – М. : Наука, 1990. – 419 с.
- 2. Шаталова С. А.** Афоризм как элемент картины мира / С. А. Шаталова // Функциональная семантика языка, семиотика знаковых систем и методы их изучения : междунар. конф., 1997 г. : тезисы докл. – М., 1997. – С. 329 – 330.
- 3. Добровольська Н. О.** Афоризм як форма розвитку самопізнання особистості / Н. О. Добровольська, Г. І. Мироненко // Вісник Запорізького держ. інституту. – 2002. – № 9. – С. 100 – 102.
- 4. Мамонтов А. С.** Номинативные единицы – афоризмы (поговорки) в аспекте сопоставительного лингвострановедения / А. С. Мамонтов // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 2. – С. 88 – 97.
- 5. Манякина Т. И.** Языково-стилистическая характеристика жанра афоризмов: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Манякина Татьяна Ивановна. — Днепропетровск, 1980. — 230 с.
- 6. Никитин М. В.** Курс

лингвистической семантики / Михаил Васильевич Никитин. СПб. : Науч. центр проблем диалога, 1996. – 760 с. **7. Шевелев И. Н.** Афоризмы, мысли, эмоции: книга жизни / Илья Николаевич Шевелев. – М. : ВЛАДОС, 1997. – 381 с. **8. Дядечко Л. П.** Образність крилатих висловів з телевізійних та кінематографічних текстів у сучасній російській та українській мові / Л. П. Дядечко // Вісн. Київськ. міжнар. ун-ту. – 2003. – № 2. – С. 181 – 188. **9. Селіванова О. О.** Пареміологічні парадокси в східнослов'янських мовах / О. О. Селіванова // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 60 – 65. **10. Телия В. Н.** Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Вероника Николаевна Телия. — М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с. **11. Швачко С. О.** Структурно-семантичні особливості нетипових текстів малого жанру / С. О. Швачко, І. К. Кобякова // Вісн. Київськ. лінгв. ун-ту. Серія Філологія. – 2002. – Т.5. – №1. – С. 13 – 17.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Сб/Э – Элиот Т. С. Избранная поэзия. Поэмы, лирика, драматическая поэзия / Томас Стернз Элиот // [пер. с англ. Л. Аринштейн. – СПб. : Северо-Запад, 1994. – 446 с. **2. AP2 – American Poetry: The Twentieth Century.** – The Library of America, 1999. – Vol. 2. – 839 p. **3. Ant/RF – New Enlarged Anthology of Robert Frost's Poems.** – Washington Square Press, 1971. – 280 p. **4. HB – The Harvard Book of American Poetry.** – The Belknap Press of Harvard University Press. – Cambridge, Massachusetts, 2001. – 440 p. **5. NA – The Norton Anthology of Modern Poetry.** – N.Y., London. : W.W. Norton & Company, 1988. – 1869 p.

Гулідова І. С. Структурно-семантичні особливості афоризмів американських поетичних текстів ХХ століття

Стаття присвячена розгляду дистинктивних рис афоризмів американських поетичних текстів ХХ століття. Афоризм визначається як комплексне лінгвокогнітивне утворення, що демонструє ряд ознак: наявність авторства, стислість та лаконізм, смислову завершеність, узагальненість та загальнозначущість, а також експресивність судження та дидактичність. Існують відокремлені (або самостійні) та ввідні (або контекстні) афоризми. Перші з самого початку створювалися як літературний жанр, а другі були включені або виникли у контексті наукового, художнього або філософського дискурсів.

Ключові слова: афоризм, лаконізм, загальнозначущість, експресивність, дидактичність.

Гулидова И. С. Структурно-семантические особенности афоризмов американских поэтических текстов ХХ столетия

Статья посвящена рассмотрению структурно-семантических особенностей афоризмов американских поэтических текстов ХХ столетия. Афоризм рассматривается как комплексный

лингвокогнитивный конструкт, который демонстрирует ряд признаков: наличие авторства, лаконизм, смысловую завершенность, обобщенность и общезначимость, экспрессивность суждения и дидактичность. Существуют обособленные (или самостоятельные) и вводные (или контекстные) афоризмы. Афоризмы первой группы изначально создавались как отдельный жанр, в то время как афоризмы второй группы были включены в научный, художественный или философский дискурс.

Ключевые слова: афоризм, лаконизм, общезначимость, экспрессивность, дидактичность.

Gulidova I. S. Structural and Semantic Peculiarities of Aphorisms of the 20th Century American Poetry

The article focuses on revealing the structural and semantic peculiarities of aphorisms of the 20th century American poetry. Aphorism is viewed as a complex cognitive construal displaying a number of distinctive features such as authorship, conciseness and laconism, sense completeness, general validity, expressiveness, and didacticism. Aphorisms are always attributed to a certain author. Due to their laconic character aphorisms render information with the help of a minimum of words which makes them easily memorable. General validity entails the importance of aphorisms' content for the broad masses of people. The implicit basis of general validity is made up by the topicality of aphorisms, their timeless nature. It means that aphorisms are equally topical from generation to generation, from epoch to epoch. Aphorisms fall into detached (or standalone) and contextual. The former were initially created as a separate genre, while the latter were part of a scientific, fiction or philosophical discourse. The change of aphorism's status takes place with the readers' or listener's direct participation. They single out aphorisms from fiction or non-fiction texts and disseminate them among the broad masses of people.

Key words: aphorism, laconism, general validity, expressiveness, didacticism.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Белехова Л. І.

УДК 811.111'342.9

Н. В. Деркач

ІНТОНАЦІЯ УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНИХ АФОРИСТИЧНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ВИСТУПІ

Комунікативне призначення політичного виступу полягає у переконанні адресатів в необхідності правильних з погляду політика